

Roman

ÖZGÜR TOPRAKLAR

TİMAŞ
T

NEEL MUKHERJEE

Çeviri İrem Uzunhasanoğlu

ÖZGÜR TOPRAKLAR

Neel Mukherjee

Dünya Roman - Öykü

TİMAŞ YAYINLARI | 4773
Dünya Edebiyatı Dizisi | 63

EDİTÖR

Ayşe Tuba Ayman

KAPAK TASARIMI

Barış Şehri

İÇ TASARIM

Nur Kayaalp

1. BASKI

Kasım 2019, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-3075-0

9 786050 830750

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No:8

Davutpaşa-Topkapı / İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

©Neel Mukherjee, *A State of Freedom* orijinal adıyla 2017 yılında Chatto & Windus, Vintage tarafından yayımlanan ve AnatoliaLit Ajans tarafından temsil edilen bu kitabın Türkiye'deki yayın hakları Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir. İzinsiz yayımlanamaz.Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

NEEL MUKHERJEE

Neel Mukherjee Kalküta'da dünyaya gelmiş ve eğitiminin bir kısmını burada almış, daha sonra Oxford ve Cambridge gibi prestijli üniversitelerde lisans eğitimini tamamlamıştır. Kalem aldığı *The Lives of Others*, *A Life Apart* ve *Past Continuous* ile büyük çapta ses getirmiştir. Bunun yanı sıra *Times* ve *Sunday Telegraph*'ta edebiyat eleştirileri ve incelemeleri kaleme almakta, *TLS*, *Daily Telegraph*, *Observer*, *New York Times* ve *Boston Review* gibi çeşitli mecralarda yazarlığını sürdürmektedir. Man Booker Edebiyat Ödülü ve Costa Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilmiştir.

İREM UZUNHASANOĞLU

İrem Uzunhasanoğlu 1983 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi okudu, Cambridge Üniversitesi'nde Uluslararası Öğretmenlik eğitimi aldı, New York Üniversitesi'nde Yüksek Lisans'ını tamamladı. On yıl boyunca özel bir kolejde ve Amerikan Robert Lisesi'nde İngiliz Edebiyatı dersleri verdi. İlk öyküsü *Varlık* dergisinde yayımlandı. *Gitme*, *Gül Yanakların Solar* (2015), 365, *Her Güne Bir Yazı* (2016) *Ufkun Öte Yanı* (2018) isimli kitapların sahibidir. Spencer Holst'un öykülerini *Büyücünün Kızı* isimli kitapla dilimize kazandırdı. *Mevzu Edebiyat* isimli edebiyat sitesinin de kurucusu ve editörüdür.

En nihayetinde, kendimizi olasılıklar dahilindeki düşüncelerimize göre şekillendiririz.
V.S. Naipaul, *Nehrin Dönemeci*

“Göçmen mi? Biz göçmen değiliz ki! Hayaletiz biz, başka bir şey değil, hayalet!”
Avusturya sınırında Suriyeli bir mülteci, Ağustos 2015

Ödeme yapmadan önce hesaba son kez göz atarken –ki bu hesabın fazla gelip gelmediğini mutlaka kontrol etmesini öğütleyen babasından kalma bir alışkanlıktı– basit bir toplama işlemiyle birim fiyatlarına vergiyi ekleyip satış tutarını hesaplama yeteneğini kaybetmiş olduğunu fark etti. Resepsiyonun önünde durmuş, tekrar ve tekrar deniyordu. Ardından cüzdanını çıkarttı ve içindeki dolarları, rupileri saymaya çalıştı, bir türlü beceremedi. Zekâsının en temel öğelerinden biri olan sayı sayma işlemi onu terk etmişti. Ufak bir topluluğun ve onu izlediğini göz ucuyla görebiliyordu, ne kadar da soğukkanlı ve umursamaz diye düşündüler. Haber çoktan yayılmıştı. İşte tam da o an yıkıldı ve oğlu için ağlamaya başladı.

Oğluna öğle yemeği sonrası Tac Mahal'i gezdirmiş ve hemen ardından Fatehpur Sikri'ye götürüp götürmeme konusunda kararsız kalmıştı, Babür İmparatorluğu'ndan kalma bu iki büyük eseri aynı öğleden sonra gezmek biraz yorucu olabilirdi. Enine boyuna düşündü, sadece bir saatlik mesafe uzaktaydı ve aynı gün iki farklı turistik yer gezmek sıkça yapılan bir şeydi. Akşam çökmeden Agra'daki otellerinde olabilir, odaya yemek sipariş edip biraz televizyon izledikten

sonra yatıp sabah erkenden dinlenmiş bir halde Delhi'ye yola koyulabilirlerdi. Mantıklı bir karardı.

Kiraladığı arabanın; uzun saçlı, boynunda altın kolye, kolunda altın bilezik ve gösterişli bir saat taşıyan şoförüne bu planından bahsettiğinde, genç adam bunu rekor bir zamanda yapılması gereken gizli bir emir gibi algılamıştı. Fatehpur Sikri'ye giden tozlu ve bozuk yolda organları yer değiştirecek kadar hız yaparken çok eğlenmişti, ani sarsıntılara ara sıra ara veriyor sonra yeniden hızlanarak harekete geçiyordu. Bir dizi salaş yemek yeri, küçük çay ocağı ve sigara büfesi geçtiler. Bunlardan daha büyükçe olanları isimli tabelalarıyla övünüyordu. İsimleriye genellikle “Ekber” “Şah Cihan” “Şahların Şahı” “Meryem-uz-Zaman” ve hatta %100 VA-JATARYAN bir restoran olan “Tansan”. Bir de hız uyarı tabelası görmüşlerdi, “Geç gitmek, hiç gidememekten eyidir.” Ülkedeki baş döndürücü çokluktaki bu tabelaların imla hatalarına takılması yeni bir alışkanlık değildi. Küçük bir dükkânın üzerini Coca-Cola tabelası süslüyordu, slogansa Sanskritçe yazılmıştı. Dili bilmeyen ama markayı tanıyan oğlu “Coca-Cola” diye okudu. “Turumuzu bitirdikten sonra bir tane içebiliriz,” dedi, aklıysa oğlunu araba tutmasın diye şoföre yavaşlamasını söylese dengesiz ve tutarsız görünüp görünmeyeceğiyle meşguldü.

Oğlu fazlasıyla sessiz görünüyordu, tanıdığı markayı görmüş olmasına rağmen isteme safhasına geçmedi. Normal şartlarda dükkânların önünde İngilizce gördüğü tüm tabela ve ilan panolarını heceleyip okurdu. Oğlunun alışkın olmadığı bu durgunluğuna minnettar olsa da altı yaşındaki küçük

bir çocuğu tarihî eserler arasında sürüklerken ona çok fazla yüklenip yüklenmediğini düşündü. Çocuğun sessizliğinde kibar bir hoşgörü olduğunu fark etti, bu turistik gezinin onun ilgi alanının çok dışında olduğunu ama babasını memnun etmek için buna sessiz kalacağını belirten bir ifade... Tac Mahal'de birkaç soru yönelttikten sonra, hevesi formalite icabı sorulara dönüşmüştü. "Baba, mo-zo-le ne demek?" "Müüm-taz bu binanın altında mı?" "Şah Cihan bu binayı onun üzerine inşa ederken Mümtaz yürüyor, dolaşüyor ve konuşuyor muydu?" Onu sessizleştiren merak mı yoksa sıkıntı mıydı? Çocuğun ilgisini çekmek için devamlı ortaya yeni hikâyeler atıyordu: "Binanın ne kadar beyaz olduğunu görüyor musun?" "Biliyor musun, bu binayı inşa ettiren Şah Cihan, dolunay gecelerinde terasında her şeyin bembeyaz olduğu ziyafet sofraları hazırlatmış. Ay ışığı, saray mensupları ve davetlilerin kıyafetleri, çiçekler, yemekler –her şey bembeyaz olurmuş– tıpkı mermer binanın ve dolunayın beyazı gibi..." Çocuk kafasını sallamıştı, bu bilgi ilgi uyandırır gibi olmuştu ama merakı daha ileri gitmedi.

Şimdi de acaba oğlunun tüm bu mezarlıkları, ebedî yası ve ölülerin ardından dikilmiş tüm bu anıtları rahatsız edici bulup bulmadığını düşünüyordu. Oğlu Amerikalı'ydı, kendisi gibi ölmüşlerin hayaletlerinin hikâyeleriyle büyümemişti, kendisi gibi bu hikâyeleri Kalküta'daki evlerinde, teyzesinin kucağında otururken dinlememişti, biraz daha büyüyünce de çocuk kitaplarında bunları okumamıştı. Sonuç olarak, çocuğun kafasından neler geçtiğini, görünen dünyanın altında hayal edilenin de en az gerçek kadar canlı olduğuna dair öğretilen bu yeni kavramı nasıl algıladığını bilmiyordu.

Fatehpur Sikri'ye ulaştıklarında sadece tarihsel gerçeklerden bahsedeceğine dair kendi kendine söz verdi.

Ya da acaba dün otele vardıkları an şahit oldukları o korkunç kaza olabilir miydi bu tavrının sebebi? Arabaları otelin girişinde içeri girmeyi beklerken, caddenin tam karşısındaki yüksek katlı binadan bir inşaat işçisi düşüp ölmüştü. Araç sırasında beklerken insanlar her yönden koşmaya ve belirli bir noktada toplanmaya başlamıştı –her şey içinde oturdukları arabanın yirmi metre ötesinde olmuştu. Aceleyle kümeleşen ve kan pıhtısı gibi oraya doluşan insanlardan yayılan o tarif edilemez ses; uğultu ve acımasız mırıldanmalar arasında gidip geliyor ve bir felaketin gerçekleştiği haberini ulaştırıyordu. Yoksa çocuk neden “Baba bak, insanlar koşturuyor. Ne oluyor orada?” diye sorsun. Arabanın şoförü de acıyarak Hintçe, “İnşaat halindeki binanın tepesinden az önce bir adam düştü. Bir amele... Hızlı ölüm... Vah zavallı!” diye nasıl yorum yapabilirdi ki?

Bunu tercüme etmek istememişti. Oğlunun başını o yöne doğru çevirmesine engel olmaya çalışıyordu ama araç kuyruğu ilerleyince onların arabası da hareket etti, ölünün etrafında arı gibi toplanmış kalabalığın arasından gördü onu, ani ve kısa bir an, işçinin kanına susamış o tozlu toprağın üzerinde kan lekeleri vardı... Sonra aralık kapanmış, araba adım adım ilerlerken görüntü de kaybolmuştu. Oğlunun başını o yöne çevirmiş, hâlâ seyretmekte olduğunu gördü o an. Topraktaki izleri gerçekten görmüş müydü, yoksa hayalinde mi canlandırmıştı? Bunu teyit etmek için asla soramazdı. Endişeleri gittikçe büyüyordu, çocuk gerçekten de görmüş

müydü? Bundan etkilenecek miydi? Çocuğun kafasına bu fikri iyice yerleştirmeden nasıl anlayabilirdi bunu? Bütün gece boyunca zihni bir iğne yastığı gibi bu keskin sorularla dolup taşmıştı, ta ki uyuyakalana kadar.

Çocuğun tuhaf sessizliği onu bu düşüncelerden çağırarak şimdiye döndürdü. Agra Kapısı'nda indiklerinde, seyahatlerinin on dakikasını daha geçirmişlerdi, çocuksa istikrarlı bir halde hâlâ çok bitkin görünüyordu ve öğle yemeği de göğüs kafesine kadar asi bir tavırla yükselmişti.

Şoför sırttı, bu muhalif tavrında kendini tatmin etmiş olmanın ışıltısı vardı. Kendisiyse hayatının yirmi küsur yılı boyunca Amerika'nın Doğu Yakası'ndaki akademik çevreler tarafından insanların uşak olarak gördüğü bu basit Hintlileri aşağılamalarına karşı sessizleştirilmişti. Bu yüzden rahatsızlığını dile getirmedi yuttu. Dönüş yolunda onları biraz daha yavaş bir şekilde götürmesini dile getirme isteği bile eğer sesinin tonunu ayarlayamazsa buyurgan bir emir gibi algılanabilirdi. Bu yüzden Hintçe sadece, "Bir saatten fazla sürmez," dedi.

Şoför, "Tabii efendim," dedi ve başını hızla salladı, "burada olacağım."

Her şeyini alıp almadığını kontrol etmek için arabaya baktı –bir şişe su, cüzdanı ve pasaportu, rehber kitap, küçük sırt çantası, telefonu, oğlunun sırt çantası... Arabanın kapısını kapattı ve çocuğa elini uzattı. Çocuğun bu uysallığı ve sessizliği onu rahatsız ediyordu. Her zamanki delifişek enerjisi, konuşkan hali, melodili ve süreğen canlılığı neredeydi?

Çocukla aynı seviyede olmak için dizlerinin üzerine çöktü ve şefkatle sordu, “Yoruldu mu? Otele dönmek ister misin? Burayı görmek zorunda değiliz.”

Çocuk başını hayır anlamında salladı.

“Parle’ nin portakallı bisküvisinden yemek ister misin?” diye sordu, gözlerini kocaman açarak reklamlardaki cezbedici havayı yaratmaya çalışıyordu.

Çocuk başını tekrar hayır anlamında salladı.

Tam arkasındaki yeşilliğin üzerinde uçan bir ibibik kuşu gördü. “Bak!” dedi ve çocuğun yüzünü ona doğru döndürdü.

Çocuk görev icabıymış gibi dönüp baktı ama ne olduğunu bile sormadı.

“Bu bir ibibik, bunu New York’ta göremezsin,” diyerek cümlesini gereksiz bir şekilde destekledi.

Çocuk, “Bu bir moo-zoo-le mi?” diye sordu.

“Hayır tatlım, bu bir mozole değil, bu bir saray. Sarayın ne olduğunu biliyorsun değil mi? Çok iyi ve çok güçlü bir kral yaşamış burada, ismi Ekber. Hani sana dün gece anlatmıştım, hatırladın mı?”

“Ama o Şah Cihan’dı... Hani karısı öldükten sonra çok üzülen, hep ağlayan ve karısı için o kocamaaan beyaz mermeri yaptıran...”

Her konuştuğunda çıkan o Amerikan aksanı babasının içinin ezilmesine sebep oluyordu.

“Hayır, bu farklı kral, Ekber onun büyükbabası. Haydi gel, bakalım. Bu yapı farklı bir renk, fark ettin mi? Kırmızı, kah-verengi ve turuncu... O gördüğümüz beyaz renkten değil.”

Kemer yıkıntılarının altından geçtiler, ardından üç kemerli bir iç kapıdan, sağlam restore edilmişti, ondan biraz uzakta ise büyük kubbeli bir bina restorasyon için sırasını bekliyordu. Bir adamla çocuğunun arabadan indiğini gören arsız satıcılar hemen yapışmışlardı.

“Rehber ister misiniz efendim? Rehber? İyi İngilizce, tüm tarih, her kitapta yok!” Tek bir ses değil ama koro halinde bu cümleyi söylüyorlardı.

Dilenciler çeşitli sakatlıklardan mustarıpti. Kimisi sadece dileniyor, kimisi açlığını belirtmek için elini sürekli dudaklarına götürerek aç olduğunu anlatıyordu; kesilmiş uzuvları, bandajlanmış bacaklarıyla dilenenler, tekerlekli tahtalar üzerinde duran kolsuz ve bacaksız gövdeler insan acısının gelebileceği son raddeyi göz önüne seriyordu; içi korkuyla, utançla, acımayla, mahcubiyetle ve tiksintiyle doldu ve tüm bunları oğluna göstermemek arzusuyla... Yanlarından akıp geçen tüm bu insan güruhu nasıl oluyor da bu kadar vurdumduymaz ve ilgisiz olabiliyordu? Acaba benzer bir çalkalanmayı onlar da içlerinde yaşıyorlar mıydı? Gerçek şuydu ki artık kendini gerçek bir Hindistanlı gibi hissetmiyordu, hayatını kazandığı konforlu Batı onun derisini bir güzel soymuş, sonra da onu güvenilir bir vatandaşa hatta iyicil bir birinci-dünya ülkesi liberaline dönüştürmüştü. Şimdi artık kendi ülkesinde bir turistti, “kendi ülkesi olmayan ülkede,” diye titizlikle düzeltti. Elleriyle çocuğunun gözlerini

kapatma dürtüsünü bastırıp sabırla, “Tatlım, biraz daha hızlı yürüyebilir misin?” dedi. Bu soru cümlesi ağzından bir emir gibi çıkmıştı.

Adamlar ellerinde akordeon gibi açılan kartpostallar, haritalar, rehberler, dergiler, fotoğraflar, oyuncaklar, çoksatan kitapların korsan kopyaları, atıştırılabilirler, çingiraklar, içecekler, şekerlemeler, incik boncuk, tarihî anıtların plastik bibloları, kitaplar, düdükler ve flütlerle çıkagelmişlerdi. Dudaklarında yarım bir gülümseme ve soğukkanlılıkla kafasını sallamaya devam ederek çocuğa eşlik etti. Çocuğun dikkati değişik figürler şeklinde oyulmuş bir tepsi sabuna takılmıştı, sonra bir anda Süpermen taklidi şişme oyuncuğa.

“Baba, baba, bak!”

“Evet, gördüm, hadi ilerleyelim.” Bu ucuz oyuncakların çocuğun dikkatini tüm o cerahatten ve acıdan uzaklaştırmış olmasına öyle rahatlamış ve minnet duymuştu ki neredeyse şu ucuz döküntülerden alacaktı. Bu kadar ilgi tezahüratı yeterdi. Tüm bu arsız ve başıboş seyyar satıcı ve işportacı çığırtkanlar bir amaca hizmet etmişti.

“Efendim, çocuğum aç, dört gündür yemek yemedi.”

Kadının kollarındaki kuruyup büzüşmüş ve saçları keçeleşmiş çocuk yaşayan bir ölü gibi görünüyordu, ağzının kenarındaki yaraya üşüşmüş sinekleri kovalamaya ne gücü ne de isteğı vardı.

“İşte, bakın, efendim, efendim, sahip, bakın...”

Düğmesine basınca video oyunlarındaki mekanik silah seslerini çıkarmaya başlayan bir oyuncak fırlayıp öne atıldı.

Başka bir adam rahatsız edecek kadar yakınlarına sokuldu, bir iskambil hilesi yapar gibi önlerine Hindistan'ın önemli eserlerinin fotoğraflarının olduğu kartlar açtı. Sanki bir jonglör illüzyonu gibi çıplak bir kadın fotoğrafı anlık göründü ve kayboldu. Şoke oldu, yanında küçük çocuk olduğunu görmemiş miydi, yoksa önemsememiş miydi?

Etrafı çevreleyen bahçeler, Hindistan şartlarına göre çok iyi bakılmış ve o ocak ayı öğleden sonrasında beyaz altın gibi ışıldıyordu, gerçi yakından bakıldığında tüm o tespih çiçekleri, kadife çiçekleri ve yeni biçilmiş çimenlerin yarattığı cümbüş, belediyenin yaptığı telafi edilemez işlerin üzerini örtmüyordu. Baştan savma ve gelişigüzel çizilmiş kenarlar, düz olmayan çizgiler, ekerken üst üste yapılmış yamalar yüzünden yer yer kel kalmış toprak açığa çıkıyor ve doğanın kaçınılmaz vahşiliğine karşı insan yapımının zavallılığını ortaya koyuyordu. Bu etkileyici düzen ve güzelliği desteklemek için verilen bunca amatör çabayı hissediyor, hayır, alenen görüyordu, kuzey ovalarının kırmızı kil toprağının yaz sıcakını yok etmek için dönüştürmelerini, dahası bu toprağı ıslak ve koyu renkli tutmak için verilen onca savaşı...

Biletleri alıp Şah'ın arz odasına doğru giden avludan içeri girdiler. Dünya birden değişmişti, altın gibi parıldaayan kış ikindisi güneşi, ateş oyması gibi duran Fatehpur Sikri'nin inşasında kullanılan kızıl kumtaşı üzerinde bir sihirbazlık numarası yapmış ve kızıl toprakla onu bütünleştirmiş gibi duruyordu.

Oğlunun yüzüne baktı, kendi hayranlığının yansımalarını onun yüzünde de görmeyi umdu ama bir türlü ne olduğunu

çözemediği bir yüz ifadesiyle karşılaştı. Acaba...? Sıkılmış mıydı? Bir diğer avluda ıslıl ıslıl parıldayan, bakır rengi saray binaları dizilmişti. Bir taşın üzerinde yer alan ve yüzeyi aşınmış haritaya bakmak için geri döndü, “Şu an buradasınız,” yönergesi yoktu, kafası karıştı. Sırt çantasından fotoğraf makinesini ve rehber kitabını çıkarırken oğluna döndü ve “Sakin kaçayım deme, burada dur, birazdan tüm o gördüğün küçük saraylara gireceğiz, görüyor musun?” dedi. Bu esnada fotoğraf makinesini boynuna asmış, haritasının da doğru sayfasını açmıştı, çocuğun koşturmak için kıvrandığını fark etti. Bir yandan rehberin ilgili sayfasına hızlıca göz atarken diğer yandan gözünü oğlundan ayırmamaya çalışıyordu. Evet işte bulmuştu –burası harem olmalıydı, Ekber Şah’ın özel saraylarının olduğu bölüm. Yem yiyen bir kuş gibi başını ileri geri hareket ettirdi, kafasını sayfadan kaldırıp etrafına bakındı. Solundaki iki buçuk katlı küçük binada tamamlanmamışlık hissi hâkimdi, bunun Ekber Şah’ın özel evlerinden biri olduğuna emin olunca oğlunun elini tutup binanın içine girdi. Elindeki rehberin sayfaları arasında gezinirken yakalanmıştı, tereddütü hemen göze çarpıyordu. Aniden arkasında bitiveren adam sanki bir konuşma yapıyormuş da ortasında kalmışçasına bir şeyler söylemeye başlamıştı, “Giriş katında gördüğünüz şu oyuklar ise kitapları, kâğıtları ve dokümanları için...” Etrafında döndü. Güneş gözlerini kamaştırmıştı. Yüzü koyu renkli, neredeyse siyah ve sivri hatlara sahipti, –sanki insandan tilkiye dönüşecekmiş gibiydi– ya da tam tersi miydi?

“Uyuduğu odaya çıkmak isterseniz, Şah’ın yatak odası işte şurada üst katta...” diye devam etti, “kadınların yaşadığı

bölüme, yani hareme giden bu koridorda ustalıkla işlenmiş kafesler göreceksiniz. Bu işlemeli kafesler, kadınlar Şah'ın yatak odasına gidip gelirken onları diğer erkeklerin gözlelerinden korumak için yapılmış.”

Adam ezberlemiş gibi hızla konuşuyordu. Onu rehber olarak kiralasınlar diye tüm hünerlerini gösteren bir hali vardı, tüm konuşmaları ve hareketleri bu amaca hizmet ediyordu. Sanki adamın ve çocuğunun farkında değilmiş gibi davranıyordu.

Güneş gözlerini kamaştırdığı için kafasını diğer tarafa çevirdi, hem oğluyla yüz yüze gelip onu gözünün ucundan bir yere kaçırmamak için hem de adamın hizmetine ihtiyacı olmadığını belirtmek için. Yan yatmış gölgelerin altındaki binalar mat toprak pembesi rengindeydi. Güneşin altında kalanlarsa kızıl kumtaşı ve bakırımsı bir renkle parlıyordu. Arkasını dönüp baktığında tüm seyyar satıcıların uzaklaştığını gördü, etrafta kimse görünmüyordu.

Şah'ın özel odalarının bulunduğu giriş katında yaprak yaprak boyanmış süslemeler, çiçekli ve yeşillikli dekoratif çizimler vardı, sanki bu hayaletler hâlâ yaşam enerjilerini koruyordu. Rötüş yapılmış, restore edilmiş ama sanki vahşi bir Hint timsahının elinden geçmişti. Avlunun ortasından bakıldığında iç kısımlar basık ve karanlıktı, odaların neden bu kadar küçük olduğunu düşündü, sonra da on altıncı yüzyıla ait insan heykellerini anımsadı. İnsanlar bir araya sıkışıp, eğilip büzüşüp mü oturuyorlardı? Gün ışığı içerideki eşyaları görmek için yeterli oluyor muydu? Neden hiç kapı ve pencere yoktu? Özel bir şey yapmak istediklerinde ne yapıyorlardı? Ve son olarak tüm bu soruları bastıran en önemli soru geldi;

Babür İmparatorluğu'nun mimarisi ve tarihi hakkında bu kadar az şey mi biliyordu?

Odaların içine girdiklerinde o basık hava biraz olsun hafiflemişti ama insanların sıkış tepiş oturdukları düşüncesi ve karanlık hâlâ baskındı. Acaba hep mi böyle karanlıktı yoksa dışarının aydınlığından içeri girince mi böyle olmuştu? Gözünü defalarca kırdı. İçerisi çekmiş ve daralmış bir giysi gibiydi, genişlemiş ve tekrar daralmış... Sanki devasa bir canavarın göbeğinin hissedilmeyen titreşimlerinin içindelerdi. Üst kısmında Ekber Şah'ın uyuduğu köşk vardı, duvarları kaplayan freskleri solmuştu hatta inatçı bir açgözlülüğe sahip zaman tarafından yenilip yutulmuştu. Bazı parçalarsa temizlenip üzerlerine koruyucu cila çekilerek muhafaza edilmişti, ama bulanık bir tabakayla örtülmüş gibi duruyordu. Bir freskte, kanatlı bir yaratık bir mağaranın önünde durmuş elinde bir bebek tutuyor ve kapının üzerinden onlara bakıyordu. Yarısı dökülmüş, yarısı kalmış bu resimler saç kepeği öbekleri gibi duruyordu. Göğüs kafesindeki kalbi yanar gibi oldu.

“Baba, bak, bir melek,” dedi çocuk.

Gözlerini kapattı ve oğlunun elini sımsıkı tuttu, kafasını başka yöne çevirdi, gözlerini açıp tekrar baktığında meleğin hâlâ onu seyretmekte olduğunu fark etti. O gözlerde bir niyet vardı, hatta o dudaklarının yukarı bakan kıvrımlarındaki gülümsemesinde.... Sanki Fars diyarı sanatçıları Çinli bir melek getirmişler gibi... Gözlerini yeniden kapattı, tilki-rehberin suratı, gözünün önünden akıp giden konfetilerle birlikte retinasının önünde dans ediyordu.

Tüm halkın toplanıp bir devrim başlatabileceği büyüklükte bir şehir meydanını andıran avluya tekrar çıktıklarında dağınık gruplar halinde rengârenk kıyafetli insanlarla karşılaştılar. Mızrak gibi yukarı doğru sivrilen kırmızı tespih çiçekleri oldukları yerde parıldıyordu. Avlunun göbeğinde yükselen beton kare platformun etrafı oymalı kafesle çevrelenmişti, ortadaysa durgun suyla dolu dikdörtgen havuz yoğun bir yosun tabakasıyla kaplıydı. Yükseltilmiş, dört dar yürüyüş yoluyla kareyi iki eşit parçaya bölüp ortadaki platforma doğru uzanıyordu. Babür İmparatorluğu'nun dikdörtgen mimarisinin melodik titreşimlerinin etkisiyle tekrar elindeki rehberine baktı, *Anup Talao*, yani havuzla ilgili ilginç bir şeyler bulmaya çalıştı.

“Baba, bak yollar var, ortasına çıkalım mı?” dedi oğlan.

“Buna izniniz olduğunu sanmıyorum,” dedi, sonra da onun dikkatini çekecek birkaç şey okudu. “Bak burada ne yazıyor, müzisyenler burada, tam ortada oturur, Şah ve saray mensupları için konserler vermiş.” Biraz sessizlik olduktan sonra da ekledi, “İlginç değil miydi?” Çocuğun ilgisini çekme çabası gittikçe yorucu bir hal almaya başlamıştı.

“Neden buna izniniz yok?”

“Yani,” birkaç saniye düşündü, “eğer insanların oraya çıkmalarına izin verilseydi, oraya doğru yürüyen ve fotoğraf çektiren bir sürü turist olurdu... Ama orada hiç kimse yok, görüyor musun?”

Dışarısı daha ferahlatıcıydı, içerinin boğuk ve karanlık havası tuhaf bir şekilde onu rahatsız etmişti. Turizmin acımasız ve

baskıcı bir tarafı vardı. Tabii ki bunca yolu güneşte dikilip süslü binalara uzaktan bakmak için gelmemişlerdi, içlerine girmeli, detaylara boğulmalı, sarayın her odasına girip çıkmalı, rehberin her biri hakkında söylediklerini dikkatle okumalı ve bilgi bombardımanına tutulmalıydı, değil mi?

Farklı bir güzelliğe sahip olan beş katlı *panch mahal*, yükseldikçe her katta küçülen ve çatısında bir kubbesi olan bir yapıydı –kolon sayıları 84, 56, 20,12 ve 4– diyordu elindeki rehber, kolonlar arasındaki kemerlerle duvar görevi görüyormuş, güneş ışınlarının ve rüzgârın içeri girebilmesi onu mutlu etti.

Tekrar dışarı çıktılar, avlunun kenarlarında yükseltilmiş kare oturma yerlerini işaret etti ve “Dört köşede yer alan şu kareleri görüyor musun? Kocaman bir artı işaretinin kollarını oluşturuyorlar,” dedi ayağını hafifçe yer vurup eliyle işaret ederek.

“Şurada, şurada ve işte bu... Görüyor musun?”

Oğlan evet anlamında kafasını salladı.

“Bana artı işaretini göster o halde,” dedi.

Çocuk dans ederek karelerin üzerine zıplarken babasını taklit etti, “Şuradaa, şuradaaa ve işte buuu...”

“Aferin,” dedi, “peki bunların ne işe yaradığını biliyor musun?”

“Bu karenin üzerinde X işareti var ve bunun da...” dedi oğlan zıplamaya devam ederken.

“Evet, aynen öyle, peki bu karelerin burada ne aradığını biliyor musun?”

Oğlan kafasını hayır anlamında salladı ve beklenti içinde babasına baktı.

“Tıpkı dama ya da satranç gibi bir tahta oyunu bu. İsmi *pachisi*. Ortaya küçük bir oyun tahtası koymak yerine tüm avluya bu kalıcı kareleri yerleştirmişler, insanlar etrafında toplanıyor.”

Oğlan, bu bilgiyi sindirmek istercesine sessizce seyrediyordu.

“Peki neden bu kadar büyük olduğunu biliyor musun? Yani bir dama ya da satranç tahtasından neden daha büyük olduğunu?”

Bu arada çocuğun damanın ne olduğunu sormamasını ümit ediyordu, Kalküta’da geçen çocukluğunun öğleden sonralarının anlamsızca uzun süren bu oyunu Amerikalı bir çocuğa ne ifade ederdi ki? Bu yorgun soru oğlanın babasının kültürüne ne kadar uzak olduğunu su yüzüne çıkarıyordu ama bu kez daha hafif bir etki yaratmıştı. Soruyu yeniden dibe bastırarak uzaklaştırdı ve elindeki rehber kitabın içinden on dokuzuncu yüzyıldan kalma bir alıntı okumaya başladı: Pachisi, Ekber Şah tarafından kraliyet eşrafınca oynanır, kırmızı ve beyaz karelere bölünmüştür, oyunun tam ortasında aşağı yukarı bir metre uzunluğunda bir taş vardır, bu başlangıç noktasını gösterir. Ekber Şah ve saray eşrafının bu oyunu haremde on altı köleyle oynadığı söylenir, köleler piyonların renklerinde giyinir ve oyunun taşları gibi zar atıldıkça hareket ederler.

Şah bu oyunu oynamaktan öyle çok keyif almış ki tüm saraylarına pachisi için özel avlu yaptırmış...

Çocuğun yüzünde yine gözleri kocaman açılmış bir hiçlik okunuyordu. Çocukta en ufak bir ilgi kısıntısı görebilmek adına, taş oturağı ve kareleri de işaret ederek okuduğu alıntıyı basit kelimelerle yavaş yavaş açıkladı. Çocuğun yüzünde anlık bir parıltı belirdi. Bir kareden diğerine zıpladı, sonunda bağdaş kurup bir tanesinin üzerine oturdu ve sevinçle bağırırdı, “Şimdi ben bir piyon muyum?”

“Olabilirsin,” diye güldü.

“Zarı attığında ne olacak peki? Kafam mı kesilecek? Temiz ve tek bir darbede?”

Soruya cevap veremedi önce bir ses aniden yükseldi, “Çocuğu oradan çıkarın!”

Arkasına döndü, tilki suratına sahip adamdı bu. Gözleri parıltıyordu, bıyığı bile bir hayvanı andırıyordu.

“Bilmiyor musun? Çocukların bu karelerde oturması uğursuzluktur. Burada ne olduğunu biliyor musun? Hikâyeleri duydun mu?”

Adamın korkutmaya çalışan ses tonundan yeteri kadar rahatsız olmuştu. “Bana çocukların bu karelere basamayacağına dair bir işaret gösterin, burası avlunun bir parçası, herkes üzerinde yürüebilir, hem siz kimsiniz ki?”

“Etrafına bir bak, hiç çocuk görüyor musun?”

İsteksizce etrafına bakındı. Sağında farklı simetrisiyle yer alan ve Şah'ın misafirlerini ağırladığı Divan-ı Has; arkasında